

BARONKA BLIXENOVÁ

Dominique
de Saint Pern

*Životní osudy
Karen Blixenové,
pěstitelky kávy
v Keni, dánské baronky,
svobodomyslné ženy,
jejíž jméno zná
celý svět díky
knize a filmu
Vzpomínky
na Afriku.*

Karen Blixen

*ff. B.
23/8.-1957.*

Dominique de Saint Pern
BARONKA BLIXENOVÁ

Dominique de Saint Pern

BARONKA
BLIXENOVÁ

Přeložila

Ivana Šušová

*Toto dílo je fikce. Jména, místa, postavy a události neodpovídají
vždy skutečnosti a vycházejí z autorčiny fantazie.*

Copyright © Éditions Stock, 2015
Translation © Ivana Šušová, 2015
Czech edition © Metafora, 2016

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-708-5 (pdf)

*Památce
Jima Hodgettse*

Drahoušku, běž stisknout ruku vévodkyni z Westmorlandu,
je aristokratkou až do morku kostí.

– Jean-Jacques Schuhl, *Obsessions*

Petursson studoval její hubená ramena. Byla to drobná,
nepřemožitelná žena. Nikdy by nesložila zbraně.

– Gilles Lapouge, *L'Incendie de Copenhague*

PROLOG

Kodaň 1983

Určitě existuje duch, který bdí nad odcházejícími legendami. To aby zachránil tak trochu pozapomenuté hvězdy. Strážný anděl připravený opustit sváteční banket bohů. Jinak si to nedokážu vysvětlit.

Blixenová. Karen Blixenová. To jméno dnes už nic moc neřekne. Ani jméno Isak Dinesen, její literární pseudonym. Hebrejsky „ten, který se směje“. Isak, to byl věčný příslib Nobelovy ceny za literaturu, který se nikdy nevyplnil. Pokud jde o baronku Blixenovou... ještě žila, ale její mladé krajanky už ji měly za mrtvou. Její život i povídky náležely době, která se přežila. Poválečný svět byl jiný, dospěl k existencialismu a ve sklepeních Saint-Germain propadl džezové horečce.

Mrtvá? To byste ji špatně znali. Žila jsem víc než dvacet let vedle Karen Blixenové. Hvězdě zmrtvýchvstání. A velmi silné. Plné sebedůvěry a okouzujícího vzhledu... Dokázala vstát z hrobu, kam si pospíšily ji strčit nové módní směry, byť netrvalo dlouho a samy se v něm ocitly, nepočítaje v to úsilí lékařů, kteří zkoumali její trpící tělo, drtili ho, aby odstranili nerv na konci žaludku, a pod záminkou, že ho chtějí zachránit, ho rozkrájeli na kousky. Navzdory všem prognózám se ale ze všeho dostala a znovu vás očarovala.

Ve věku, kdy z jiných žen jsou již staré dámy, jsem ji viděla coby vampa dobývat Manhattan. Grandiózní. Ve čtyřicetiletých letech jí Amerika se svými červenými koberci ležela u nohou. Byla jsem při tom.

New York 1959. Ten neuvěřitelný rozruch, to zbožňování...

Poté lhostejnost. A zapomnění.

Naposledy vydechla na podzim roku 1962, po sedmdesáti sedmi letech života, jehož jeden jediný rok by mě zcela vyčerpal.

Zničehonic se ozval Hollywood. „Životopisný film,“ říkají. Její život v Africe. Bude se to jmenovat *Vzpomínky na Afriku* podle názvu její literárně nejúspěšnější knihy afrických vzpomínek. Její vyprávění přenesené na filmové plátno. Meryl Streepová, Robert Redford. Líbilo by se jí to. Co? Filmové hvězdy, reflektory, večírky, záře legendy, kterou tak pečlivě vytvořila.

Dopřát si tak poslední návrat z onoho světa. A vidět.

Produkční mě pozvala na natáčení. Uspěchaná na druhém konci drátu. „Přejeme si vás mít v Nairobi. Paní Streepová se chce s vámi setkat, abyste jí mohla vyprávět o paní Blixenové.“

Jak ji jen mohlo napadnout, že bych s vyprávěním o Karen souhlasila? Co víc o ní vím než jiní? Ostatně, co doopravdy víme o těch, které jsme milovali... Odcházejí a zanechají vám pár společných vzpomínek a střípky historie svého života; mezi těmi střípky je však mnoho hluchých míst. Mluví ty zlomky pravdu? To už se nikdy nedozvíme.

„Víte, já jsem baronku Blixenovou poznala až dlouho poté, co se z Afriky vrátila... Co víc bych mohla paní Streepové povědět než to, co už ví?“

Produkční ale trvala na svém. V jejím hlase jsem postřehla záblesk hysterie. Tahle žena nesmí prohrát.

„Paní Svendsenová, žila jste v její blízkosti víc než dvacet let, kdo by ji měl znát lépe nežli vy?“

Znát ji...? Viděla jsem ji skomírat jako plamínek svíčky na konci knotu a poté se znovu rozhořet. Nebo zkřivenou bolestí, jak píše své povídky, aby si zkrátila probdělou noc. Přistihla jsem ji, jak si vymýšlí romantické příběhy, jejichž aktéry ale byli reální lidé, jak rozbíjí zamilované dvojice jen proto, aby na troskách jejich vztahů vytvořila nové. Zнала jsem ji jako sud plný střelného prachu, s výkřiky radosti, kousavou i něžnou, veselou, pokaždé jinou, ale vždy poháněnou nezvladatelnou vášní hráče. Hrála si stejně jako děti, když si ve své všemohoucnosti vymýšlejí jiný svět, jako bohové nevázaně se bavící na úkor smrtelníků způsobem vůči nim dost krutým.

Dovedla být nesnesitelná. Na zabití. Vyznat se v ní... Jsou mi k smíchu všichni ti novináři, spisovatelé, nakladatelé, kteří mi kladli otázky a čekali, až jim na ně Karen odpovím mým hlasem, protože každé její dílo okamžitě vyvolalo pozornost a otázky na pravou identitu jejích postav.

Nikoho ale ve snu nenapadlo se zeptat: *A ty, Claro, kdo jsi ty?*

Tomu, kdo by se přece jen otázal, bych odpověděla: Jmenuji se Clara Svendsenová a narodila jsem se celkem dvakrát. Poprvé v Dragøru v Dánsku v roce 1914, v rodině rybáře. Diplomovaná absolventka literárních studií, polyglot, latinářka, ve volném čase klavíristka, studnice obdivu a hrdosti na svůj prostý původ.

Můj dosavadní život se skládá jen z hrstky faktů: byla jsem tajemnicí ženy mimořádného ducha, po určitém čase pak její společnicí, ošetřovatelkou, překladatelkou, nejnáročnější čtenářkou, oddanou otrokyní, tu a tam placenou, obvykle ale bez výplaty. Považovala mě za odporné břemeno, za něco lepkavého, co se na ni přichytilo a už to nešlo odlepit. Týrání, které si vymýšlela, rozjitřená fyzickou bolestí, ale kupodivu nikdy nenahradilo důvěru, kterou ke mně měla, neboť mě určila vykonavatelkou své literární závěti. Jinak řečeno, musím jí sloužit až do posledního dechu.

Dobrá, ale kdo doopravdy jsi, Claro?

Nezřetelná silueta ve stínu ženy zvyklé přitahovat pohledy, dobrácký obličej za přísným vzezřením baronky. Bez ní neexistuji. Nemám přátele, nemám žádný vztah, který by předtím neměla ona, nebo který by neřídila. Aniž bych si to uvědomila, snášela jsem vejce do cizího hnízda. Na druhou stranu dobře věděla, že dohled nad jejím dílem ze mě udělal mocnou ženu. Kdybych chtěla, mohla jsem zadupat do země celou její slávu, stejně jako ona zadupala můj život. Ve dvaceti letech jsem se mohla stát spisovatelkou, zalíbit se nějakému muži, založit rodinu a samu sebe posouvat dál a dál. Místo toho jsem zaklepala u jejích dveří.

Nevím už, který spisovatel poradil svému mladému obdivovateli: „Nikdy se nechtějte seznámit s autorem, jehož díla milujete.“ Proč jsem to jen nevěděla dřív!

Osvobodit se z její nadvlády mi trvalo víc než dvacet let.

Jednoho rána jsem se probudila a prostě věděla, že jsem volná, nevím sice jak, ale věděla jsem to. Ten den, který jsem pojmenovala „mé ráno propuštěného vězně“, jsem podala žádost o změnu jména. Stala se ze mně Clara Selbornová. O jedno písmeno navíc a je to *Selbornová*. Jako bych se sama v sobě znovu narodila. V sedmdesáti letech! Myslím, že by ji to pobavilo.

Slyším se, jak napůl oblečená pronáším:

„Clara Selbornová, mé příjmení je Selbornová.“

Za skly mé pracovny sněží. Sníh pokrývá japonský most i jezírko. Bílá krajina zvolna dýchá. V bílém zimním tichu tak zaniká hluk vln burácejících na druhém konci domu.

V jiný, ale stejně zasněžený den, jsme se, já a Karen, vydaly objevovat Ameriku. Baronka se svými jednatřiceti kily kostí a já se svými obavami, že se cestou rozsype. Zůstaly mi po ní v paměti spousty scén, ale tato jediná poměrně přesně zachycuje styl, jakým Karen Blixenová žila. Je to její zmrtvýchvstání, je to jeden večer roku 1959 na Manhattanu.

Pozvali ji, aby uspořádala několik přednášek. Amerika byla jedinou zemí, která roku 1937 vydala jejích podivných *Sedm fantastických příběhů* a nadchla se pro tuto Dánku, která tak náhle zazářila. Zmatená veřejnost i kritika ji oslavovaly a označovaly za zázračnou spisovatelku. O něco později pak tento národ průkopníků oslnily zase *Vzpomínky na Afriku*. Posléze ale vše utichlo a ona se marně snažila o návrat. Amerika se jí vyhýbala. Až teď, dvaadvacet let poté, si ji tahle Amerika, známá svými vrtochy, žádá, přeje si ji mít na své půdě a vzdát jí čest.

Toho lednového večera roku 1959, v klubu poezie Young Men's-Young Women's Hebrew Association, Asiocace mladých židovských mužů a žen, by na kartu Karen Blixenové nikdo nevsadil ani šilink. Mladý básník Jay William Smith, méně než nikdo, ji měl přivést na jeviště.

Poprvé se ale setkali už o něco dřív, v jedné knihovně v centru. Smithe ta schůzka vyděsila.

Ztracená v obrovském křesle, s nohama komíhajícíma se ve vzduchu, obutá do střevíčků na podpatku, baronka gestem naznačila, že chce vstát a pozdravit ho, ale že toho není schopna. Smith uviděl velmi křehkou, vyzáblou staře-

nu. Oči, udivené, jako by se jejich majitelka náhle probudila a byla ještě trochu zmatená, si ho dlouze prohlížely. Přiblížil se k ní, aby si ji také mohl lépe prohlédnout. Pod rozpus-tilým kloboučkem spatřil úzký a bílý obličej, rozbrázděný změtí drobných vrásek, orlí nos, vystouplé lícni kosti a iro-nický výraz protáhlých rtů. Hluboké černé oči ale žily. Byly stejně obrovské jako černé kruhy pod nimi, ale vyzařovala z nich zvláštní energie. Smith viděl, jak v hloubi zorniček tančí plamínek radosti. Kontraalt, kterým tato kostra pro-mluvila, ho nicméně zaskočil. Přívětivost však rychle pomi-nula a baronka opět upadla do své apatie.

New York a jeho večírky ji vyčerpávaly. Nohy, které kdysi tančily foxtrot v Muthaize, už ji neunesly. Chtěla jsem, aby přednášku zrušila. Udržet pozornost publika předcítá-ním svých povídek celé dvě hodiny vyžadovalo sílu wagne-rovské heroiny. Kde ji vezme?

Karen přečetla mé myšlenky a rozhodla se je ignorovat. Uchýlila se do hloubi křesla a vypustila oblak cigaretové-ho kouře. Vzkazem, který mi prostřednictvím stoupajícího sloupce dýmu posílala, se mi nepokrytě vysmívala: Jsem tu, jsem živá, *I'll be back soon!*

V to ovšem nikdo nevěřil.

V jednom mi sice ustoupila, ale to jen potvrdilo mé oba-vy: během krátké přestávky mezi příběhy za ní přijdu na jeviště a diskrétně se zeptám, chce-li ve čtení pokračovat. Nebude-li chtít, Smith jí pomůže odejít z pódia.

Lidé přicházeli, i když nad Manhattanem zuřila bouřka. Ohlušující rachot a šumění deště se nevyhnuly ani nám. Nepřetržitě příjíždějící taxíky a limuzíny vyplivovaly na De-vadesátou druhou ulici přehršle celebrit. Byl tu Truman Capote, který za námi občas přijel do Rungstedlundu, Glo-ria Vanderbiltová zavěšená do Sidneyho Lumeta, spisova-telé, herci, studenti... ti všichni chtěli být nablízku legen-dě.

Karen mě požádala, abych ji nechala chvíli o samotě. Pečlivě se namalovala – „nejdůležitější je pohled“ – a pak jsem jí pomohla navléknout se do šatů jako do brnění.

Bylo třeba vzít ji pod rameny a vytáhnout z křesla. Ruce měla křehké jako ptačí křídla. Dotřepetat se s nimi muselo až do výtahu a teprve poté mohla Karen spočinout v po-

jízdném křesle. Dojeli jsme ke kulisám. Za nimi bylo jeviště. Její hrozivý pohled věštil bouři. „Zdvihněte mě! Nejsem tělesně postižená! Pomozte mi postavit se na nohy!“ Prskala jako kočka. Smith mi pošeptal: „Takhle nikdy nedosáhne na mikrofon!“ Vyvrátila jsem oči k nebi. Dám výpověď. Na okamžik se hluboce zamyslel... „Povězte mi, Claro, jak zněla oblíbená fráze jejího přítele Finche Hattona? *Jsem za to odpovědný?*“ Fajn. Tak jdeme...“

Nabídl jí rámě a baronka se do něho milostivě zavěsila.

Hluk ve velké posluchárně postupně utichl. Nevěřicné zraky publika se upíraly na křehkou loďku, na zjevení oblečené do dlouhých černých šatů tak jednoduchých, že jejich výroba byla bezpochyby velmi náročná, na bíle napudrovaný obličej, v němž zářily dvě umně nalíčené oči. A sál pochopil. Bez podpory atletického básníka by se toto zjevení zhroutilo. Šli pomalu, ale odhodlaně a zdálo se, že je to ona, kdo diktuje tempo chůze svého kavalíra a že se od něj nepozorovaně vzdaluje, aby kráčela vpřed jen silou vlastní vůle. Zelektrizovalo to celý sál. Všichni diváci do jednoho tajili dech v bláznivé naději, že jí to pomůže zdárně dokončit nejistou chůzi, že to zabrání pádu a prodlouží trvání zázraku.

Náhle se Karen v půli cesty zastavila. Třásla se. Za cenu nadlidského úsilí, a to jsem věděla, se k nim obrátila a nabídla jim pohled na svou bílou tvář a svůj úsměv.

Chtěla jim tak poděkovat za to, že přišli? Že ji zachránili před zapomněním? Nebo jen chtěla vzdát čest celému tomuto shromáždění, lidem v přízemí, na balkonech, těm, kteří seděli na schůdcích nebo stáli namačkaní vzadu v sále? V živém gestu k nim vztáhla jemnou ruku. Jako když kouzelnice oživuje uspané bytosti.

V tom gestu se pojila odvaha s grácií do té míry, že lidé spontánně vstali a vyvolávali její jméno.

Stále totéž. Jakmile vešla do místnosti, všechno bylo jinak.

Došla až k těžkému středověkému křeslu, které vedení centra vytáhlo odkudsi z podkroví. Dosedla a křeslo ji pohltilo. Zatímco Smith seznamoval publikum s jejím dílem, přejížděla svým pohledem cikánky, suverénním a přátelským, hlediště před sebou. Tento večer dá Američanům

tolik lásky, kolik jí oni celé čtvrtstoletí prokazovali, a bude-li třeba, sáhne si až na dno svých sil.

„Ti, kteří četli moji knihu *Vzpomínky na Afriku*, si možná vzpomenou na příhodu, kterou jsem zažila ráno jednoho dne Roku. Slunce ještě nevyšlo a hvězdy, připravené zmizet z nebeské klenby, na ní ještě zůstávaly nalepené jako světelné kapky...“

Podobně jako o něco dříve Jay Smith i toto publikum bylo uchváčeno barvou jejího hlasu. Byl to hlas věčnosti. Silný, zastřený, mistrovsky ovládaný, měnící zabarvení a unášející ty, kteří mu naslouchali, do míst, o nichž vyprávěl. Farma, kikujské děti, hraběňčiny smutky, to vše se stávalo jejich farmou, jejich smutky... Když cválala na koni, seděli na něm i oni. Usínali s ní pod Jižním křížem, a když pohroužila pohled do lvích očí, udělali totéž chvějíce se strachy.

Karen Blixenová nebo Isak Dinesen, na jméně či pseudonymu nezáleželo. Žena, nebo spisovatel, či pěstitelka kávy v Keni na počátku století, všechno bylo jedno. Ta, které se poddali, nebyla výstřední sedmdesátnice, miláček jedné newyorské sezony, kterého bylo třeba slyšet, vidět a tleskat mu. Ne, ten večer jí bylo dvacet, sto, tisíc, tři tisíce let. Představovala starou aristokratickou Evropu, která si uměla užívat života. Mluvila z ní moudrost a minulost.

Její hvězda vyletěla vzhůru. Zнала svou moc. Vyprávěla jim o afrických nocích a úplňku, o Denysi Finchi Hattonovi, příteli, který jí vnášel do života svěží vítr a světlo; o Somálci Farahovi, ochránci jejího afrického vesmíru, zmínila i dopis dánského krále, o němž byli jeho kikujští poddaní přesvědčeni, že dokáže vyléčit všechny nemoci. Vyprávěla a na popsané listy, které měla rozložené na klíně, se ani nepodívala. A proč také? Všechna slova i řádky měla zapsané hluboko v duši. Zrodily se z neštěstí i zázraků jejího života. Kdysi, snad před mnoha staletími, byla mladou ženou plnou naděje. Milovala, nesmírně a beznadějně. Také ona byla milována, jenže ne tolik, jak by si přála. V tomto sále naplněném až k prasknutí jsme pouze my dvě, já a ona, věděly, že v některých nocích se ozvěny této nedokonané lásky znovu rozeznívají.

Mistrné věty, pronášené vytříbeným jazykem, splývaly

z jejích rtů, dokonalé jako vždy. Nepodváděla. Nehrála. Znovu prožívala vše, o čem mluvila, znovu spřádala sny, které si vymyslela. A všem těm, kteří se stali zajatci jejího hlasu, celý ten příběh převyprávěla. Svůj zidealizovaný příběh, ale natolik podobný pravdě, že se dotkl tajné struny ukryté v každém z nich, rozezvučel ji, a naladil tak celé publikum na stejný tón.

Než začala vyprávět další povídku, na chvíli se odmlčela. Proklouzla jsem až k ní. Přejela mě nevidoucíma očima. Síla jejího soustředění mě ochromila. Jediné, na čem jí záleželo, byl světelný kruh okolo ní. Byla jsem téměř neviditelná. Ale stála jsem tam. Odměnou mi byl nevidaně zuřivý pohled.

Šokovalo mě to, ale rychle jsem zacouvala zpět. Čarodějnice!

Byla v transu.

Zřejmě amfetaminy, které brala, aby se udržela na nohou. Jedna z jejích nesčetných tajností. Měla jsem vědět, že by bylo třeba zmobilizovat úplně jiné síly, než jsou ty moje, aby se dalo vzepřít její vůli.

Sotva jsem se vrátila do stínu kulis, přesvědčivý hlas se znovu rozezněl.

Program o hodinu přetáhla. Vstala a bouře potlesku hřměla sálem. Zdálo se, že snad nikdy neskončí. Někteří slzeli, jiní dupali. Odcházela se vztyčenou hlavou, doprovázená výkřiky Vivat! a Bravo! Smithovo rámě odstrčila jako nepotřebnou pomůcku. Později někdo poznamenal, že opouštěla scénu „jako pták příliš starobylé rasy na to, aby z ní odletěl“. Bylo to přesné přirovnání. V té době byla jako v kleci uvězněna v těle, ale její duch, který přeletěl přes oceány, civilizace i tragédie, si umínil, že utluče prázdnotu mohutnými údery svých křídel.

Tak jsem ji milovala, proto jsem ji snášela. Vzдорující. Nezkrotnou. Obratnou hráčku. Svoji Ctihodnou Lvici.

ČÁST PRVNÍ
NATÁČENÍ V AFRICE

Nairobi 1984

1

Věděla jsem, jaká budou moje první slova.

„Taxi! Zavezte mě na staré nádraží, chvíli se tam zdržíme a pak pojedeme po Railway Road do hotelu Norfolk, kde mě vysadíte.“

Pojedu tak stejnou cestou jako Karen, když v roce 1914 poprvé přijela do Nairobi. Budu spát ve stejném hotelu, ve kterém strávila svou první africkou noc. Přijala jsem pozvání filmové produkce a od té doby jsem snad už stokrát v duchu prožila cestu do „hotelu lordů“.

Přijedu trochu unavená po dlouhém letu z Kodaně, což mi ale nezabrání vydat se po stejné cestě z udusané hlíny, po níž sem před sedmdesáti lety dorazili čerství novomanželé Karen a Bror Blixenovi, rozlámaní z jízdy na káře tažené mulami. Bror a Karen na prahu svého nového života. Blixenovi, takto majitelé velmi cenných pozemků, stáli na africké půdě, která se stala dějištěm jejich hry. Dva neskuteční blázínkové, ještě celí udýchaní z útěku před strašlivým nebezpečím, které jim ve Skandinávii hrozilo – a to byl klidný život. Zavírám oči. Karen nevěděla, nač se dřív podívat. Na paruky z peří? Na lesknoucí se nahou kůži? Ohromily ji barvy. Příliš živé. Stejně jako horečné hemžení na ulicích. Nekontrolovatelné emoce ji zasáhly jako blesk a zdrtily ji. Omámilo ji pronikavé aroma směsi potu, štiplavého dýmu a koňského trusu. Doposud znala jen chladivé stezky dánských lesů a akvarelové tóny severských zahrad.

Zabrala jsem se do svého ideálního cestovního scénáře a úplně jsem zapoměla na realitu. Za chvíli bude teprve šest večer, ale tady se už stmívá. Noc tu nastupuje přesně a v určenou hodinu zahalí město do svého pláště.

Z produkce pro mě na letiště poslali auto. Lilo jako z konve. Přes zamlžená skla jsem uviděla apokalyptickou scénu. Jeli jsme po obrovské blátivé cestě, poseté krátery